

Солонько Л. А.,канд. філос. наук,
старший науковий співробітник,
Інститут філософії НАН України, м. Київ, Україна,
e-mail: ritmris@mail.ru**Петрушин О. О.,**викладач філософії,
кафедра філософії, Український державний хіміко-технологічний університет,
м. Дніпро, Україна,
e-mail: ritmris@mail.ru

ВТРАТА ДОСТУПУ ДО САКРАЛЬНОГО ЯК ПЕРЕДУМОВА СВІТОГЛЯДНОЇ КРИЗИ АНТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті досліджено причини виникнення світоглядної кризи, якої зазнало античне суспільство. Філософські доктрини античної епохи ґрунтуються на досвіді звільнення їхніх засновників, в основі якого лежить єдність людини і буття. Проте, формування діяльнісного світогляду призвело до руйнування традиційних механізмів зв'язку людини з буттям. Зміна режиму доступу до сакрального передбачає створення нової моделі світу, що дозволяє співвіднести буттєвий досвід з досвідом повсякденного життя. Автор статті розглядає фактори, які вплинули на зростання значущості дискурсивного мислення, підпорядкованого законам формальної логіки. Внаслідок дискурсивної інтерпретації міфів відбувається поступова втрата доступу до сакрального виміру реальності. Акцентується важлива роль Аристотеля у цих процесах – його критика Платонівської теорії ідей дає уявлення про подальший перехід до делегітимізації буття.

Ключові слова: буття; діяльність; дискурсивне мислення; досвід звільнення; сакральний вимір; світ ідей.

Постановка проблеми. Руйнування традиційних механізмів трансляції досвіду священного в античному суспільстві спричинило активний пошук шляхів компенсації цього дефіциту. Одним з наслідків цього процесу є виникнення філософії. Звертаючись, передусім, до вищих прошарків античного суспільства, філософія була націлена на відшкодування дефіциту священного, який гостро відчувався в середовищі освічених громадян античних міст.

Усвідомлюючи зростаюче значення свідомої регуляції в підтримці людської діяльності, філософи намагаються перенести новий метод мислення в сферу світогляду. Традиційні міфологічні сюжети зазнають раціонального переосмислення, на основі чого створюється новий, працюючий світогляд. Цей світогляд має не тільки пояснювати ті чи інші життєві обставини людини, а й дарувати доступ до втрачених сакральних вимірів реальності. Антична філософія з самого початку свого існування постає не просто як зібрання певних доктрин, а як цілісна система, що включає в себе певні психотехніки і звертається до людської цілісності, але використовує в якості основи для свого розвитку і функціонування саме дискурсивне мислення.

На основі дискурсивного мислення будуються механізми людської самоідентифікації, які згодом сприятимуть формуванню такого типу суб'єктності, як

особистість. У цій статті розглядається проблема подолання світоглядної кризи в античному суспільстві, яка виникла внаслідок втрати доступу до сакрального виміру реальності і значною мірою обумовила сучасну світоглядну кризу.

Аналіз досліджень і публікацій. Мислителі з різних філософських і наукових традицій доходять висновку про небезпеку послаблення зв'язку з буттям, що створює передумови для виникнення кризових явищ у гуманітарній царині. Специфіка додіяльнісного періоду в античній культурі докладно розглядається в працях О. Ф. Лосева, Дж. Гібсона, А. Ф. К. Уоллеса, В. Н. Топорова та Вяч. Вс. Іванова. Сутність буттєвого досвіду розкрито у фундаментальних розвідках М. Гайдеггера, О. М. Фрейденаберг, Є. А. Торчинова, Е. Жильсона. Особливості світоглядної кризи як античної, так і сучасної епох, проаналізовано в дослідженнях С. Я. Лур'є, А. Боннара, А. Тойнбі, Х. Ортеги-і-Гассета, А. Вебера, Ф. Фукуями. Отже, проблема компенсації втраченого зв'язку з буттям тривалий час привертає увагу вчених і потребує подальшого висвітлення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є виявлення чинників, які вплинули на зміну підходу до розуміння буття в античній філософії. Особливого значення набуває дослідження діяльності як доміную-

чої форми людської активності в світі, крізь призму якої людина почала сприймати світ, оцінювати своє місце і роль у ньому. Важливо розуміти, що універсальна суб'єкт-об'єктна відношення і перенесення його на всі аспекти людського зв'язку зі світом призвели до делегітимізації інтуїції та образів, які супроводжують досвід буття. Той факт, що розвиток людської діяльності привів до втрати зв'язку людини з буттям, стоїть біля витоків сучасної світоглядної кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роздумуючи про природу буття, античні філософи досягли такого досвіду, який ми, згідно з сучасною традицією, визначаємо як досвід просвітління, звільнення або благодаті. Такий стан досягався як за рахунок практичних кроків, що включають в себе відповідний спосіб життя, проходження через низку ініціацій, так і завдяки пізнавальній активності, що спирається і на дискурсивне мислення, і на традиційну інтуїцію. Саме цей досвід, був центральною подією для будь-якої з філософських громад. Спроби його повторення сприяли зародженню тієї чи іншої філософської традиції. Можна стверджувати, що практично всі провідні філософи, аж до Платона, були носіями досвіду звільнення, а їх викладацька і наставницька діяльність була спрямована, перш за все, на підведення своїх учнів до цього досвіду.

З широко відомого сьомого листа Платона, випливає висновок про те, що дискурсивне мислення в філософії цього періоду носило підпорядкований характер і служило досвіду просвітлення, а не навпаки [див. 10, с. 586]. Зазначена обставина дуже важлива для розуміння суті такого явища, як антична філософія. Поширена інтерпретація, яка виходить з того, що антична філософія – це сума доктрин, не враховує, що для грека філософія є, перш за все, шляхом до звільнення. Отже, її розуміння можливо лише через призму досягнутої мети. У концептуальному плані це означає, що філософські ідеї несуть на собі відбиток досвіду звільнення і відображають як особливості шляху до просвітління, так і сам характер досвіду, пережитого засновником традиції.

Одночасне співіснування безлічі філософських традицій, засновники яких, попри розбіжності їхніх концепцій, визнавалися дійсними філософами – індивідами, які досягли звільнення за допомогою філософії – свідчить про те, що теоретична, змістовна сторона філософії не мала суттєвого значення для греків. Виявлено чимало спільних рис в описах образів, з якими мають справу філософи, споглядаючи істину-благо. Інтенсивне мислення, що передує філософському просвітленню, дає змогу філософам отримати цей досвід. Причому важлива саме інтенсивність роздумів, а не їхня змістовна сторона. Після досягнення просвітлення починається процес зворотної переінтерпретації існуючої філософської доктрини в світлі відкритої в досвіді істини. Відтак, зміст будь-якої зрілої філософської традиції містить уявлення, засновані на досвіді людської діяльності, та уявлення, що ґрунтуються на досвіді переживання істини-блага. Якщо перші можна пояснити виходячи з досвіду людської діяльності, то другі не піддаються такому поясненню і можуть бути зрозумілі непрямим чином, шляхом відкриття місця і значення передуючого їм

досвіду в людському житті. Їх словесне вираження досить складне і носить переважно метафоричний, а не дискурсивний характер. Платон зауважує з цього приводу: «Це не можна виразити словами, як інші науки; якщо хтось постійно займається цією справою і поєднав із нею своє життя, лише тоді він розуміє раптом – наче світло запалюється від іскри вогню – і це усвідомлення само собою продовжує живити його душу» [10, с. 583].

Адекватне розуміння філософських доктрин античної епохи обов'язково має враховувати трансперсональний досвід їхніх засновників. На наше переконання, саме цей досвід і його відображення у філософських концепціях утворює ядро, навколо якого формується вчення. Досвід звільнення носить універсальний характер, адже в його основі лежить почуття єдності людини і буття – абсолюту. Ось чому опис буття і його пізнання стає центральною темою для всіх філософських систем античності. Ці описи часто поєднують в собі образно-метафоричні і дискурсивні підходи до буття. Класичним прикладом такого опису є поема Парменіда «Про природу».

Спершу нікого не бентежив той факт, що властивості буття, зафіксовані в його образному описі і пережиті суб'єктом буттєвого досвіду, суперечать досвіду людської діяльності і не можуть бути вичерпно описані за допомогою дискурсивних моделей. За цим фактом стоїть пріоритетність досвіду перед пізнанням, оскільки за тих часів буттєвий досвід не був настільки рідкісний, як у більш пізні епохи. Проте, з часом ситуація змінилась. Питома вага дискурсивного елемента в описі буття істотно збільшилась. З одного боку, розвиток людської діяльності і зростання ролі свідомого прорахунку результатів людських дій обумовили престиж наукових форм мислення, тож міфопоетичні описи почали сприйматися як ті, що застарілі та підлягають заміщенню дискурсивними моделями. З іншого боку, дедалі рідкісніші випадки переживання реального буттєвого досвіду і необхідність трансляції результатів цього переживання змушували шукати прості, надійні і зрозумілі способи опису його сутності, аби індивіди, які не мали інтуїтивного уявлення про те, що таке буття, могли використовувати його світоглядний потенціал.

Незабаром стало зрозуміло, що при створенні теорії буття філософія стикається з нескінченним, яке повинно бути описане дискурсивними засобами. У такій ситуації реалізовано два сценарії. Перший виходив з неможливості створення змістовної теорії буття. Відповідно, було обрано тактику апофатичного опису буття шляхом аналізу того, що не є буттям, виділення властивостей реальності, які не можуть бути приписані буттю. Такий підхід заснований на використанні двох основних форм суб'єктивної активності людини – дискурсивного і міфопоетичного мислення. Людина одночасно намагається зрозуміти, що таке буття, і пережити буття у вигляді системи образів, що ґрунтуються на повторній актуалізації досвіду буття. Це поєднання дозволяє тримати в фокусі інтелектуальної уваги специфіку буття як сукупності сущого у всій його багатогранності і складності.

Спроби дискурсивного моделювання буття з самого початку були обмежені. Така ситуація викликає

природний протест з боку людського розуму, який прагне пізнати буття всупереч усьому. Результати цього пізнання втілилися в іншому підході до буття, який, слідом за М. Гайдеггером, можна умовно назвати метафізичним. Він полягає в тому, що з невизначених причин відбулася зміна в розумінні буття – від буття як сукупності суцього перейшли до буття як суті суцього. Зв'язок, існуючий між обома способами розуміння, polegши зміщення смислових акцентів – більш того, початковий досвід відкриття буття як сукупності суцього зазнав забуття. Поширювалась думка, що вся дійсність підлягає прирученню і підпорядкуванню як позбавлений аспекти самоцінності полігон для самореалізації людських «сутнісних сил».

Теорія буття як суті суцього будується на основі узагальнення діяльнісного досвіду людини. В її основі лежить уявлення про існування глибинних «об'єктів», що не відкриваються людському сприйняттю і справляють вплив на поверховий прошарок реальності. Той єдиний прошарок, з яким має справу людина в своєму житті. Відповідно, доступ до цих «об'єктів», розуміння їх зв'язку зі світом повсякденності дає людині владу над світом. Зазначені «об'єкти» (або «сутності» згідно з традиційним визначенням) не можуть бути відкриті ані людському сприйняттю, ані інтуїції.

Постає питання, чому інтуїція як особлива, багато в чому загадкова і оповита флером чарівності здатність людини, наявність якої ніким не оскаржувалася (приміром, демони Сократа і Платона), не може дати людині знання про сутності. Проте сутність з самого початку свого вивчення (відкриття) проходить за відомством розуму, дискурсу, але ніколи інтуїції. І якщо в теорії ідей Платона образи ідей ще співіснують з їх дискурсивними моделями, то вже у Аристотеля ми бачимо превалювання дискурсу над умоглядністю.

В ідеалі передбачалося, що про сутності можна мислити дискурсивно, повністю уникнувши будь-якого звернення до символічного представлення мисленневих об'єктів. І хоча інтроспективні дослідження в психології демонструють, що за будь-яким дискурсивним мисленням стоїть певна образна активність, розвинене дискурсивне мислення характеризується присутністю мінімального усвідомлюваного образно-символічного компонента, зазвичай зведеного до усвідомлення «зрозумілості» певних дискурсивних кроків. Внаслідок розвитку діяльності єдине людське мислення розділилося на два потоки суб'єктивної активності, взаємодія яких часто порушується. Один з цих потоків, а саме дискурсивний, почав розглядатися виключно як мислення.

Звертаючись до становлення дискурсивної здібності людини, слід відмітити, що еволюція діяльності та зростання значення індивідуальної активності людини, що призвели до руйнування традиційних форм суб'єктивності, вивели на перший план той тип мислення, який раніше існував здебільшого у царині людської діяльності. Людина намагається використовувати дискурс у царині, де безроздільно панував міф. Перші спроби, звісно, носять непослідовний і частковий характер. Звернення дискурсивної здатності до міфу стало можливим через те, що традиційні, авто-

матичні способи її функціонування вже не спрацьовували, і людина застосувала дискурсивне мислення для налагодження міфу і відновлення працездатності послаблених міфологічних механізмів, відповідальних за трансляцію досвіду священного в людське життя.

Дискурсивна критика і переосмислення традиційної міфологічної образності допомогли усунути зовнішній, не працюючий прошарок міфології та надати людині доступ до глибинних рівнів міфологічного. Сучасні дослідження засвідчують, що, мірою заглиблення в міфологічне мислення, ми переходимо від наочних, повних конкретного змісту образів, до більш абстрактних і сенсорно «збіднених» образів, аби зрештою досягти базового рівня «білого світла». Показово, що подібне сходження донизу, яке суб'єктивно переживається як сходження вгору, супроводжується наростанням сили переживання священного.

З аналогічним ефектом стикнулися і ті античні мудреці, які зробили спробу дискурсивного переосмислення міфу. Їх контакт із глибинними структурами міфу, що ховалися за відмерлою поверхнею традиційної міфології, зазвичай супроводжувався переживанням потужного розряду нумінозної енергії, що було достатнім приводом для надання особливого статусу тим засобам, які допомагали наблизитись до живого міфу. Таким чином, дискурсивне мислення починає розглядатися як новий вірний шлях до священного.

Відновлення доступу до сакрального, що досягається в процесі дискурсивного втручання в міф і здійснення раціональної рефлексії над міфологічним матеріалом, призводить до очищення міфу від застарілих, але існуючих в силу традиції прошарків. Людина наближається до більш глибоких та абстрактних рівнів міфологічного, які потребують певного носія, що робить його доступним для людського сприйняття. В нових умовах таким носієм стає діяльнісне мислення, що піддається переінтерпретації і пов'язується з сакральним ядром міфології. Одним із проявів цього процесу виступає ототожнення істини і блага в системі Платона.

Дискурсивне мислення, яке демонструвало свою ефективність в людській діяльності, виявилось ефективним і в світоглядній царині, що обумовило зростання його престижу і значущості, яка, отримавши відблиск священного, набуває особливого статусу і починає активно використовуватись античною людиною. Виникає ілюзія безмежних можливостей людського розуму. Насправді, міф продовжує діяти, змінюється лише його феноменологія і текстова складова. На місце антропоморфних богів приходять загальне, що переживається адептами філософії, практично так само, як переживались раніше божественні символи.

Режим доступу до сакрального, який забезпечує філософія, істотно відрізняється від попереднього. Відмінність, передусім, полягає в тому, що в умовах, коли внаслідок руйнування традиційної міфології сакральне йде з повсякденного життя і відкривається лише в особливих ситуаціях і для спеціально відібраних і навчених індивідів, легко дійти висновку, що сакральне трансцендентне повсякденному світові, і що воно існує в потойбічному світі. Потойбічний світ

пов'язаний з поцейбічним і впливає на нього, але цей зв'язок є вельми специфічним, і для його розуміння необхідні неабиякі інтелектуальні зусилля компетентних фахівців, які володіють відповідними методами мислення.

Відтоді питання взаємодії між потойбічним і поцейбічним світами стає наріжним каменем філософських досліджень. Першим мислителем, який системно підійшов до вирішення цього надважливого світоглядного завдання, був Платон. Йому належить спроба створення своєрідного числення, що дозволяє описати взаємодії світу ідей і світу речей. Як відзначає А.Лавджой, вся система Платона обертається навколо двох основних концепцій: «Перша є відповіддю на питання: чому крім вічного світу ідей, або навіть світу однієї вищої ідеї, існує мінливий світ? Друга є відповіддю на питання: який принцип визначає безліч типів буття, що складають чуттєвий і темпоральний світ? І відповідь на друге питання для Платона – або, у всякому разі, для філософів, які ведуть бесіду в діалозі, – було відповіддю на перше» [6, с. 376].

Дискурсивний ланцюг, що веде людину до буття, позбавлений нумінозного. Сакральний вимір буття переживається не завдяки, а всупереч дискурсу, який виступає передумовою досягнення людиною концепту буття як сукупності сущого, усвідомлення обмеженості дискурсивних засобів для моделювання буття і занурення в переживання суперечливої природи буття. Але після того, як буття стало об'єктом переживання, людині потрібно пройти зворотний шлях і пов'язати досвід буття з досвідом повсякденного життя. На цьому шляху важливо зберегти сакральну енергію буття, що відкрилася людині в буттєвому досвіді. Для здійснення цієї мети необхідно побудувати максимальну несуперечливу модель світу, в центрі якої лежить буття як досвід, що не підлягає вербалізації, а на периферії – категорії повсякденного людського життя, які, попри прозаїчну суть, повинні прозоро співвідноситись з сакральним і нести на собі його відбиток, аби мотивувати людину на життя.

Існування Платонові теорії зв'язку світу ідей і світу речей обумовлено необхідністю створення працюючого світогляду, що об'єднує діяльнісне ставлення до дійсності з буттєвим досвідом. Варто зауважити, що антична філософія – не єдиний проект, який встановив подібний зв'язок. Виникнення великих персональних релігій ґрунтується на аналогічній необхідності – встановлення зв'язку між світом діяльнісного активізму та сакральним виміром реальності. Унікальність античної філософії полягає у тому значенні, яке вона надає раціональним процедурам як шляху до сакрального ядра людської свідомості. З цією особливістю пов'язана як її сила, так і її обмеженість.

Суперечлива єдність сакрального і раціонального, реалізована в тілі філософії, постійно породжувала спокусу відмови від сакрального начала, яке в силу його невідчуждності свідомому контролю, значно ускладнювало розвиток дискурсивного потенціалу філософії. Починаючи з Аристотеля, антична філософія бере курс на збільшення питомої ваги дискурсивної складової. Платонівські метафори змінюються суворими дискурсивними моделями, заснованими на законах формальної логіки. Це не означає, що образ-

но-символічна складова філософського мислення зникає. Вона продовжує існувати в сутінках, на периферії, не усвідомленою повною мірою.

У цьому контексті заслуговує на увагу критика теорії ідей, розпочата Аристотелем. Навіть не намагаючись розкрити метафоричний смисл, не відчуваючи або не бажаючи відчувати ту мотивацію, яка змусила його великого попередника розробити цю теорію, Аристотель вдається до аргументів, абсолютно нечутливих до факторів, які привели Платона до формулювання його концепції. Якщо для Платона найважливішим мотивом створення теорії, було пояснення зв'язку людини з сакральним – цілком доступним для переживання, але не вписаним у діяльнісну теорію «всього» – то для Аристотеля теорія ідей – це лише теорія, і, відповідно, він оцінює її суто прагматично, як інструмент пізнання. Саме на цьому будується перше заперечення Аристотеля проти теорії ідей.

Ми поділяємо думку дослідника В. Ф. Асмуса, який пише з цього приводу: «Основа заперечень Аристотеля полягає в тому, що, запроваджуючи «ідеї» як самостійне буття, окреме від існування чуттєвих речей, Платон розвиває теорію, за якою «ідеї» виявляються марними як для пояснення пізнання речей, так і для пояснення їхнього буття. Згідно з першим запереченням Аристотеля, «ідеї» не приносять користі для пояснення знання, гіпотеза про існування ідей не дає для пізнання речей нічого нового: платонівські «ідеї» – прості копії, або двійники, чуттєвих речей; у вмісті «ідей» немає нічого, чим вони відрізнялися б від відповідних їм чуттєвих речей. За Платоном, загальне є в «ідеях». Але якщо воно присутнє і в окремих чуттєвих речах, і в «ідеях» воно те саме, що і в окремих змісту, якого не було б в речах. Приміром, «ідея» людини, або, відповідно до Платона, людина сама по собі, в своїй суті рівно нічим не відрізняється від суми загальних ознак, що належать кожній окремій чуттєвій людині» [1, с. 268].

Аристотель настільки комфортно почувається всередині діяльнісної картини світу, настільки вірить в її універсальність та істинність, що не має потреби в образно-символічних засобах для розвитку своєї філософської системи. Він вважає, що весь світ може бути описаний на основі того досвіду, який отримує людина в процесі своєї діяльності в світі. Звідси формується дещо наївна настанова, що оперування теоретичними об'єктами фактично нічим не відрізняється від маніпуляції з реальними речами.

У цьому сенсі дуже показовий хід думки, що лежить в основі ще одного заперечення Аристотеля. За влучним спостереженням В. Ф. Асмуса: «Отже, окремо існують річ та її «ідея». Але позаяк світ речей – відображення світу «ідей», то між кожною окремою річчю та її ідеєю повинна існувати якась схожість, щось спільне для них обох. І якщо по відношенню до світу чуттєвих речей необхідно допустити окремий від нього і самобутній світ «ідей», так само стосовно загального, що поєднує світ речей і світ «ідей», має бути допущений – як цілком самобутній – новий світ «ідей». Це буде вже другий світ «ідей», що височіє однаково і над першим світом «ідей» і над світом окремих чуттєвих речей. Але між цим новим, або

другим, світом «ідей», з одного боку, а також першим світом «ідей» і світом чуттєвих речей, з іншого боку, в свою чергу існує загальне. І якщо в силу подібності світу «речей» з першим світом «ідей» виявилось необхідним припустити другий світ «ідей», то на тих самих підставах в силу подібності другого світу «ідей» з першим, а також зі світом чуттєвих речей, слід припустити існування особливого загального для них, тобто існування третього світу «ідей». Послідовно розвиваючи цю аргументацію, довелося б дійти до висновку, що над цариною чуттєвих речей височіє не один-єдиний самобутній світ «ідей», а незліченна безліч таких світів» [1, с. 270].

Ситуація з «раціональною» критикою платонівських образів у цілому нагадує спроби аналізу поезії за допомоги формальної логіки або спростування анекдоту за допомоги аргументу, що це неправда і в житті так не буває. Для Аристотеля, загальне – це переважно діяльнісно загальне, що виростає з людської діяльності і присутнє, тією чи іншою мірою, в одиничному. Для Платона ж загальне – трансформований образ сакрального. У цьому сенсі воно радикально відокремлене від світу людської діяльності, і те, що він намагається його зрозуміти за допомогою досвіду цієї діяльності, ще не означає втрату ним (загальним) своєї божественної природи. Звідси і протиставлення світу ідей та світу речей.

Перш ніж ця відокремленість була закріплена в теорії, вона вже була знайома мислителям тієї епохи за досвідом, який вони спробували висловити в дискурсивній формі. Саме наявність реального досвіду, який передує його опису, – головна особливість античної філософії до епохи Платона включно. Філософи і реципієнти їх теорій спиралися на схожий досвід взаємодії з сакральним виміром реальності, тому концепти мислителів були інтуїтивно зрозумілі і не вимагали складної аргументації для свого обґрунтування.

Інакше виглядає ситуація за часів Аристотеля. Універсалізація сили і могутності діяльнісного мислення з одного боку і втрата усвідомлюваного зв'язку з буттям з іншого послаблює образно-інтуїтивний

компонент філософствування і підсилює його залежність від міркувань як форми доказу істинності певних концептів. Втративши зв'язок з буттям, філософи розглядали теорії своїх попередників як суперечливі і не пов'язані з реальним станом справ вигадки, які підлягають оцінюванню і відбракуванню на основі принципів дискурсивного мислення (формальної логіки).

Висновки. Основне протиріччя, яке намагалось розв'язати античне суспільство, полягає в тому, що людина продовжує переживати – нехай в ослабленій і перетвореній формі – свій зв'язок з буттям, але при цьому буття стає цілком легітимним об'єктом теоретичного мислення, тобто вписується в світ діяльності, забезпечуючи цілісність діяльнісного суб'єкта. Незабаром виникає дисонанс між образом буття, що переживається, і його «науковою» моделлю. Ситуація ускладнюється тим, що на той час пріоритет діяльнісного розуміння людини і світу вже ніким не заперечувався. Відповідно, уявлення про буття, що розвивалось у тогочасній високій культурі, отримувало статус єдино правильного, що, по суті, означало делегітимізацію буттєвого досвіду і ще більше послаблювало зв'язок людини з буттям.

Мірою розвитку людської діяльності і руйнування традиційних механізмів зв'язку з сакральним посилювалась світоглядна криза, в яку все більше поринає античне суспільство. Відповіддю на такий виклик стала спроба зміни системи дискурсу про буття. Найбільш яскравий прояв цього процесу – вчення неоплатонізму. Виходячи з неможливості несуперечливого опису буття як тотальності, прихильники зазначеної теорії доходять висновку про те, що йдеться про проблему дискурсивного апарату, який використовується для опису буття. Отже, адекватний опис буття передбачає свідоме допущення суперечностей. Такий підхід дозволив запровадити до діяльнісного світогляду концепт буття як сукупності сущого, посилити зв'язок людини з сакральним (досвідом буття) і примирити розум з досвідом.

Список використаних джерел

1. Асмус В. Ф. Античная философия / В. Ф. Асмус. – М. : 1998. – 451 с.
2. Боннар А. Греческая цивилизация. Т. 1. / А. Боннар. – М. : Искусство, 1991. – 269 с.
3. Вебер А. Избранное: Кризис европейской культуры / А. Вебер. – СПб.: Университетская книга, 1998. – 565 с.
4. Гибсон Дж. Экологический подход к зрительному восприятию / Дж. Гибсон. – М. : Прогресс, 1988. – 461 с.
5. Жильсон Э. Бытие и сущность / Э. Жильсон. Избранное: Христианская философия. – М. : Российская политическая энциклопедия, 2004. – С. 321–582.
6. Лавджой А. Великая цепь бытия: История идеи / А. Лавджой. – М. : Дом интеллектуальной книги. – 376 с.
7. Лосев А. Ф. История античной эстетики: Поздний эллинизм / А. Ф. Лосев. – М. : Искусство, 1970. – 766 с.
8. Лурье С. Я. История античной общественной мысли: Общественные группировки и умственные движения в античном мире / С. Я. Лурье. – М. : Госиздат, 1929. – 415 с.
9. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс / Х. Ортега-и-Гассет. – М. : АСТ, 2016. – 256 с.
10. Платон. Сочинения в четырех томах. Том 3. Часть 2 / Платон. – СПб.: Издательство Олега Абышко. – 731 с.
11. Тойнби А. Дж. Постыжение истории / А. Дж. Тойнби. – М. : Прогресс, 1991. – 736 с.
12. Топоров В. Н. Миф. Ритуал. Символ. Образ: Исследования в области мифопоэтического: Избранное / В. Н. Топоров. – М. : Издательская группа «Прогресс», 1995. – 624 с.
13. Торчинов Е. А. Религии мира: опыт запредельного. Психотехника и трансперсональные состояния / Е. А. Торчинов. – СПб.: «Петербургское Востоковедение», 2007. – 540 с.
14. Фрейденберг О. М. Миф и литература древности / О. М. Фрейденберг. – М. : Наука, 1978. – 605 с.
15. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма. – М. : АСТ, 2004. – 588 с.
16. Хайдеггер М. Бытие и время: Статьи и выступления / М. Хайдеггер. – М.: Республика, 1993. – 447 с.

Л. А. Солонько,
канд. филос. наук, Институт философии НАН Украины, г. Киев, Украина
А. А. Петрушин,
преподаватель, Украинский государственный химико-технологический университет,
г. Днепр, Украина

**ПОТЕРЯ ДОСТУПА К САКРАЛЬНОМУ КАК ПРЕДПОСЫЛКА МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКОГО
КРИЗИСА АНТИЧНОГО ОБЩЕСТВА**

В статье исследуются причины возникновения мировоззренческого кризиса, охватившего античное общество. Философские доктрины античной эпохи в той или иной степени учитывают освобождающий опыт их основателей, который зиждется на переживании единства человека и бытия. По мере формирования деятельностного мировоззрения традиционные механизмы связи человека с бытием подвергались разрушению. Смена режима доступа к сакральному предполагает создание новой модели мира, что дает возможность соотнести бытийный опыт с опытом повседневной жизни. Автор статьи анализирует факторы, оказавшие влияние на повышение значимости дискурсивного мышления, подчиненного законам формальной логики. В результате дискурсивной интерпретации мифов доступ к сакральному измерению реальности постепенно теряется. Акцентируется важная роль Аристотеля в этих процессах – его критика платоновской теории идей дает представление о дальнейшем переходе к делегитимизации опыта бытия.

Ключевые слова: бытие; деятельность; дискурсивное мышление; освобождающий опыт; сакральное измерение; мир идей.

L. A. Solonko,
PhD in Philosophical sciences, Institute of philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
O. O. Petrushyn,
lecturer, Ukrainian State University of Chemical Technology, Dnipro, Ukraine

**LOSS OF ACCESS TO THE SACRED DIMENSION AS A PREMISE OF
WORLDVIEW CRISIS IN ANCIENT SOCIETY**

The present article deals with the problem of overcoming of worldview crisis in ancient society. The author focuses on the reasons of the origin of this crisis which arises from a loss of access to the sacred dimension of the Being and underlies contemporary worldview crisis. Ancient philosophical doctrines, based on liberating experience of its founders, take into account the unity of the world and humans. However, the development of human activity and the transformation of worldview models have a significant impact on the destruction of traditional mechanisms of relationship between humans and the Being. The change of approach to existential experience suggests the creation of a new world model in order to correlate existential experience with daily life experience. Considerable attention is paid to factors influencing the predominance of discursive thinking submitted to laws of formal logic. Special emphasis is put on the important role of Aristotle in the process of delegitimation of Being. Aristotle's criticism of Plato's Theory of Forms gives an insight into contradictory aspects of new patterns of thought. This complicated situation prevails until the Neoplatonists make an attempt to resolve the problem introducing essential changes in the description of the Being through another discursive system.

Key words: being; activity; discursive thinking; liberating experience; sacred dimension; world of ideas.

Рецензенти: *Лозко Г. С., доктор філос. наук, професор;*
Мирченко О. В., доктор філос. наук, професор.

© Солонько Л. А., Петрушин О. О., 2017

Дата надходження статті до редколегії 08.02.17